

საქართველოს ელექტროენერგეტიკული ბაზრის ზოგადი მიმოხილვა

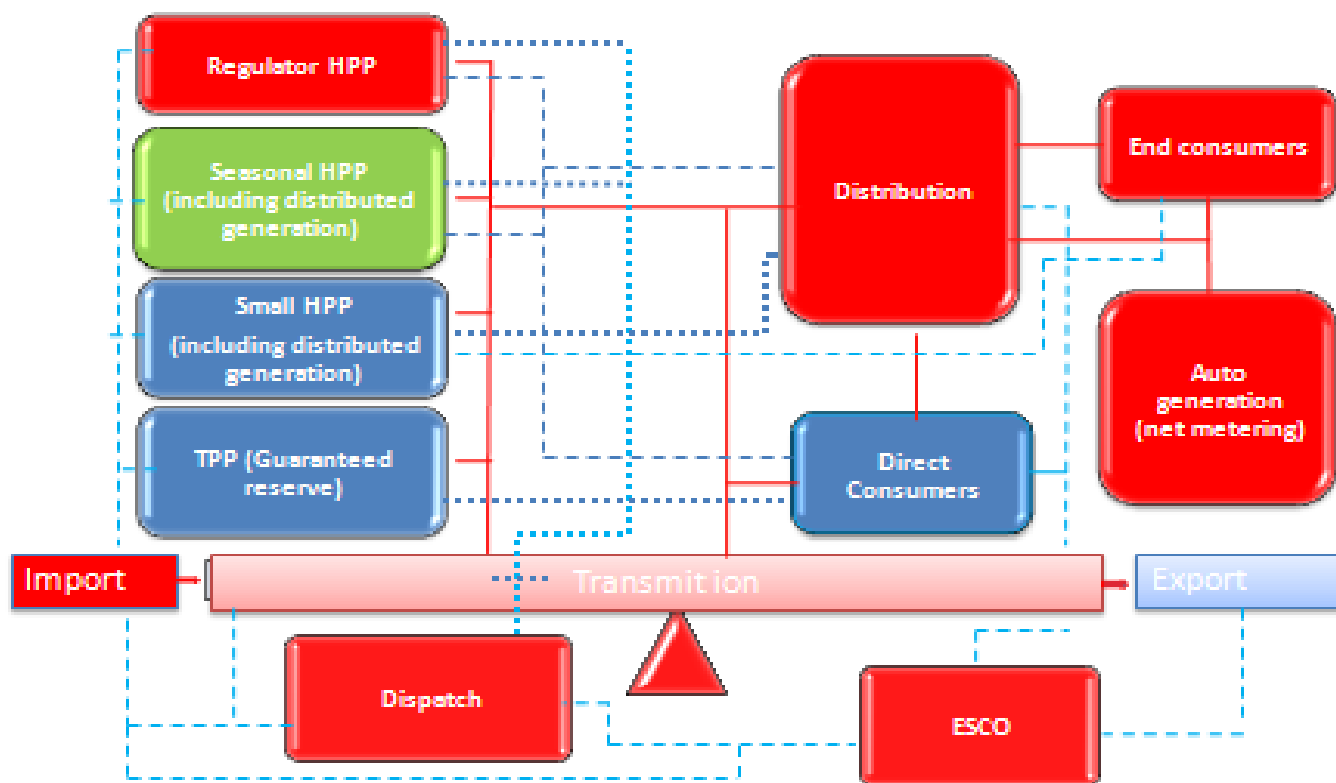

ნუგზარ ბერიძე
თბილისი, საქართველო
2014

შინაარსი

- საქართველოს ელექტროენერგეტიკული ბაზრის თანამედროვე მდგომარეობა;
- საკანონმდებლო და მარეგულირებელი ჩარჩოების განვითარება;
- GEMM 2015 ის მიმოხილვა.

ბაზრის არსებული სტრუქტურა

ელექტროენერგეტიკული ბაზრის სუბიექტები (2)

- **ელექტროენერგიის გადაცემა:**
 - ✓ ფუნქციონირებენ კომისიის მიერ გაცემული ლიცენზიით და ძაბვის საფეხურების მიხედვით დადგენილი ტარიფით;
- **დისპეტჩერიზაცია:**
 - ✓ გაიცემა დისპეტჩერიზაციის მხოლოდ ერთი ლიცენზია;
 - ✓ საქმიანობს ფიქსირებული ტარიფით და ლიცენზიით;
- **სისტემის კომერციული ოპერატორი:**
 - ✓ საბალანსო ელექტროენერგიით და გარანტირებული რეზერვით ვაჭრობა;
 - ✓ ელექტროენერგიით ვაჭრობის ერთიანი ბაზის წარმოება;
 - ✓ საქმიანობს კომისიის მიერ დადგენილი საფასურით;
- **იმპორტი:**
 - ✓ განხორციელება შეუძლია ნებისმიერ პირს, საფასურით, რომლის სიდიდე იანგარიშება კომისიის მიერ დადგენილი ფორმულით;

ელექტროენერგეტიკული ბაზრის სუბიექტები (3)

- **ექსპორტიორები:**
 - ✓ განხორციელება შეუძლია ნებისმიერ პირს თავისუფალი ფასით;
- **საბოლოო მომხმარებელი:**
 - ✓ **პირდაპირი მომხმარებელი** - მომხმარებელი რომელიც უფლებამოსილია შეისყიდოს ელექტროენერგია ნებისმიერი წყაროდან პირ-დაპირი ხელშეკრულებით (2017 წ.-ისათვის ბაზარი სრულად იქნება ლიბერალიზებული);
 - ✓ **საცალო მომხმარებელი** - სადისტრიბუციო კომპანიის მომხმარებელი კომისიის მიერ დამტკიცებული სამომხმარებლო ტარიფის ზედა ზღვრით. შეუძლიათ ელექტროენერგია პირდაპირი ხელშეკრულებით შეისყიდონ მცირე ელექტროსადგურებიდან.

საკუთრების სტრუქტურა ელექტროენერგეტიკულ სექტორში

გენერაცია:

- ⇒ სახელმწიფო წილი – 39%;
- ⇒ “ენერგო-პრო ჯორჯია” – 17%;
- ⇒ “ინტერ-რაო” – 15%;
- ⇒ სხვა – 29%

გადაცემა:

- ⇒ სსე – 100% სახელმწიფო;
- ⇒ “სარუსენერგო” – 50% სახელმწიფო, 50% – ინტერ-რაო;
- ⇒ “ენერგოტრანსი” 100% სახელმწიფო (სსე);

დისპეტჩერიზაცია:

- ⇒ სსე 100% სახელმწიფო საკუთრება

დისტრიბუცია:

- ⇒ ენერგო-პრო – 60%
- ⇒ თელასი – ინტერ-რაო – 31%
- ⇒ კახეთის ენერგო-დისტრიბუცია – 9%

მოხმარება:

- ⇒ პირდაპირი მომხმარებლები – 7 (მოხმარების – 18%);
- ⇒ საცალო მომხმარებლები – 1437 000 (მოხმარების – 82%)

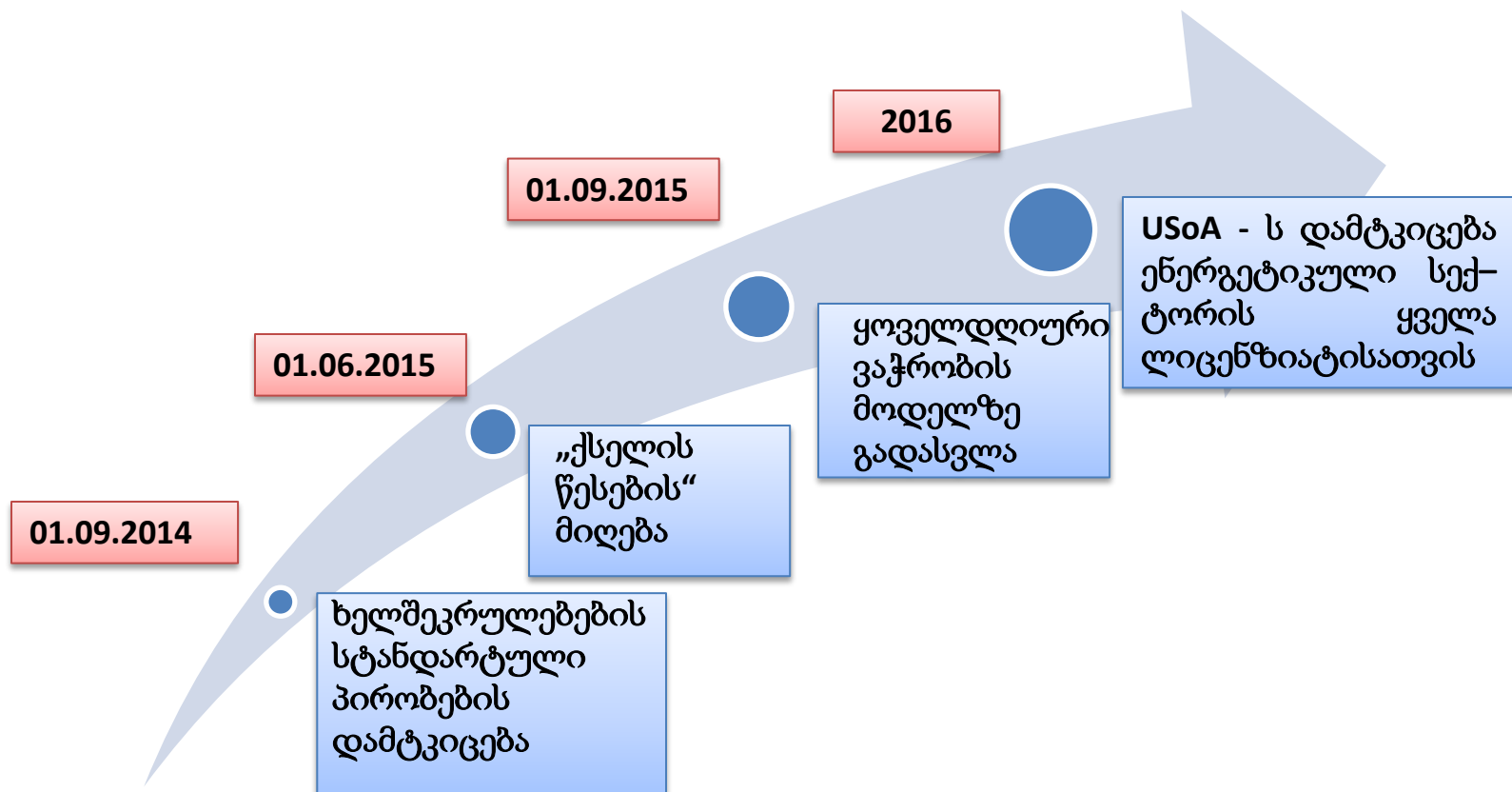
2012–13 წლების ძირითადი მოვლენები

- გაიზარდა ელექტროენერგიის მოხმარება (2– 2%-ით);
- ბოლო ხუთი წლის მანძილზე 2012 წელს პირველად დაფიქსირდა იმპორტ-ექსპორტის უარყოფითი სალდო (იმპორტი - 614,6 , ექსპორტი -528,2 გიგავტ.სთ), მიმდინარე წელს მოსალოდნელია იგივე სიტუაცია;
- მიმდინარე წელს გამომუშავებულ ელექტროენერგიაში, თბოელექტროსადგურებზე გამომუშავებული ელექტროენერგიის წილის ზრდის ტენდენცია შეჩერდა (2010 წ. – 7%; 2011 - 21%, 2012 - 28 %, 2013–17%);
- ელექტროენერგეტიკული ბაზრის გახსნის ფაქტიური მაჩვენებელი 2012 წელს შეადგენდა –17%, ხოლო 2013 წ. –19%;
- გენერაციის სექტორში საბაზრო წილები შემდეგნაირად განაწილდა:
 - **2012 ენგური –33%; მტკვარი – 11,8%; თბილსრესი – 11,7%;**
 - **2013 ენგური – 36%; მტკვარი – 8,8%; ვარციხე – 8,4%;**
- ჰერფინდალ–ჰირშმანის ინდექსი:
 - **2012 – HHI = 1365**
 - **2013 – HHI = 1445**
- ანუ ბაზარი დარჩა ზომიერად კონცენტრირებული **1001 <HHI< 1800**

მიმდინარე ცვლილებები კანონში (პროექტი)

- ბაზრის ოპერატორის სტატუსი ენიჭება სააქციო საზოგადოება „ელექტროენერგეტიკული სისტემის კომერციული ოპერატორს“;
- კომისიას ენიჭება ენერგეტიკული ბაზრების მონიტორინგის უფლება;
- კომისია ამტკიცებს:
 - ✓ დისპეტჩერიზაციის და გადაცემის მომსახურების პირდაპირი ხელშეკრულების სტანდარტულ პირობებს ლიცენზიატების წინადადებების საფუძველზე;
 - ✓ გარანტირებული სიმძლავრის უზრუნველყოფის და ელექტროენერგიის ნასყიდობის პირდაპირი ხელშეკრულების სტანდარტულ პირობებს ბაზრის ოპერატორის წინადადებების საფუძველზე;
 - ✓ „ქსელის წესებს“, რომელიც აერთიანებს გადაცემის და განაწილების ქსელის წესებს;
 - ✓ ერთიანი საბუღალტრო-სააღრიცხვო სისტემას USoA რეგულირებადი საწარმოებისათვის.

ცვლილებების განხორციელების ვადები

ტრანზიტის რეგულირება (1)

- ელექტროენერგიის ტრანზიტის ტექნიკური უზრუნველყოფის შესახებ ხელშეკრულება ფორმდება დისპეტჩერიზაციის ლიცენზიატთან.
- ელექტროენერგიის ტრანზიტის განხორციელებაზე რეგულირების საფასური არ გადაიხდება.
- ტრანზიტის უზრუნველყოფისას ელექტროენერგიის გადაცემის და დისპეტჩერიზაციის მომსახურებაზე არ ვრცელდება კომისიის მიერ დადგენილი შესაბამისი ტარიფები ;

ტრანზიტის რეგულირება (2)

- ტრანზიტის ტექნიკური უზრუნველყოფისთვის ელექტრო-ენერგიის დანაკარგები შეიძლება ანაზღაურდეს შესაბამისი ელექტროენერგიის (საკომპენსაციო ელექტროენერგია) მოწოდებით;
- დისპეტჩერიზაციისა და გადაცემის ლიცენზიატებს შორის ფორმდება ცალკე ხელშეკრულება, გადაცემის ლიცენზიატების ქსელებითა და მომსახურებით სარგებლობის საკომპენსაციო საფასურის ოდენობის მითითებით.
- თუ დისპეტჩერიზაციის ლიცენზიატსა და გადაცემის ლიცენზიატს შორის არ არსებობს ასეთი ხელშეკრულება, საკომპენსაციო საფასური განსაზღვრული და გადახდილი იქნება ბაზრის წესებით დადგენილი წესით.

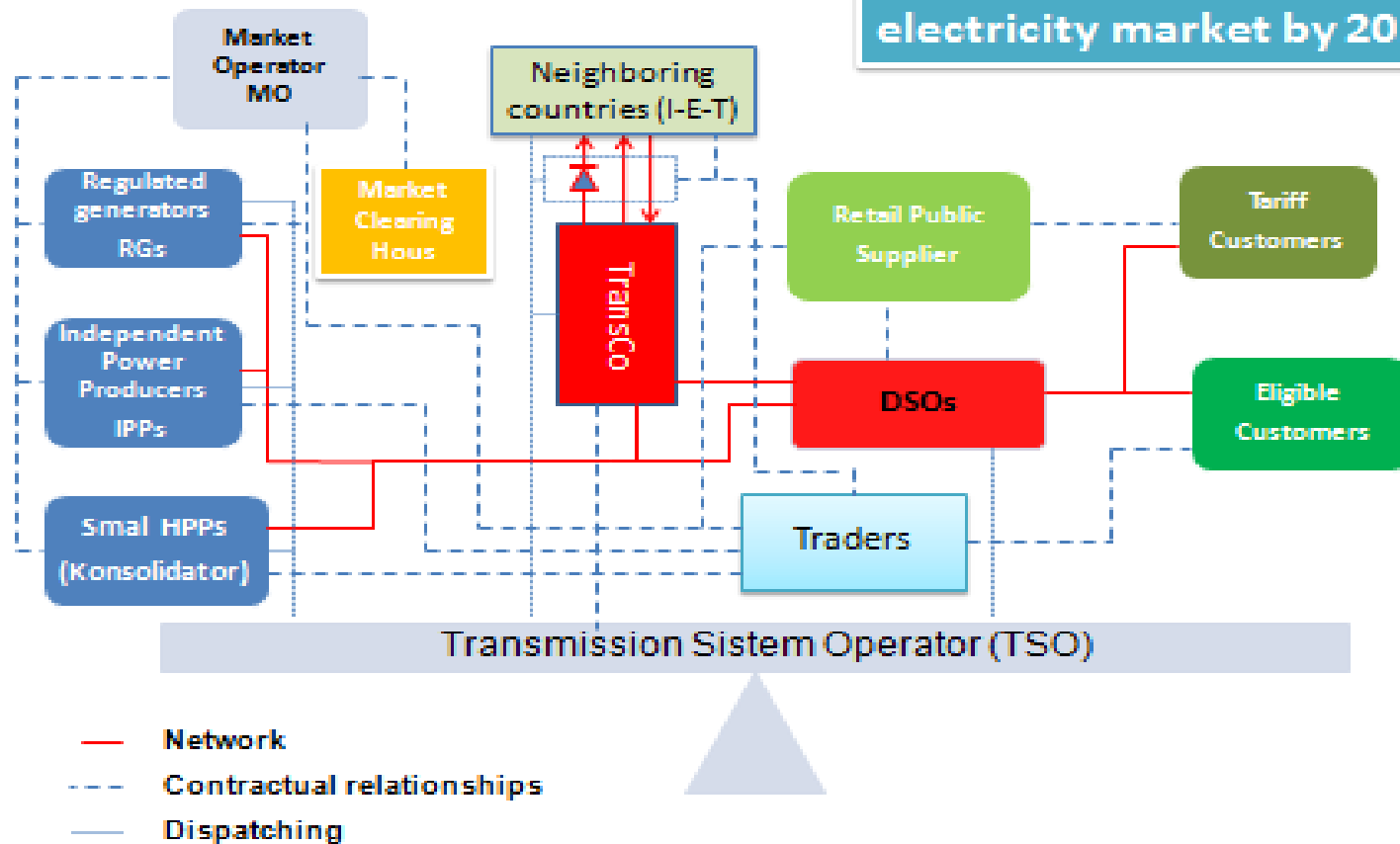
ტრანზიტის რეგულირება (3)

- გადაცემის ლიცენზიის მიერ ხელშეკრულების გაფორმებაზე უარის შემთხვევაში, ელექტროენერგიის ტრანზიტის განხორციელების მიზნით იგი ვალდებულია ითმინოს თავისი ქსელით სარგებლობა და გასწიოს გადაცემის მომსახურება;
- ელექტროენერგიის ტრანზიტის განხორციელებასთან დაკავშირებული საკითხები ასევე რეგულირდება ელექტროენერგიის (სიმძლავრის) ბაზრის წესებით და ელექტროენერგიის ტრანზიტის ტექნიკური უზრუნველყოფის შესახებ ხელშეკრულებით;
- ტრანზიტის ურთიერთობის მონაწილენი ვალდებული არიან ბაზრის ოპერატორს წარუდგინონ ინფორმაცია;

ცვლილებები ბაზრის წესებში

- ახალი გადამცემი საშუალებით ელექტრო–ენერგიით ვაჭრობის რეგულირება;
- ტრანსასაზღვრო გამტარუნარიანობის განსაზღვრის და განაწილების წესი;
- ტრანსასაზღვრო გამტარუნარიანობის აუქციონის შესახებ.

Structure of the electricity market by 2015

ბაზრის მონაწილეები (1)

- რეგულირებადი გენერაცია (**RGs**)
 - ✓ დაბალი ფასის საბაზისო ენერგიის მიწოდება სატარიფო მომხმარებლებისათვის;
 - ✓ ყიდიან ენერგიას საცალო მიმწოდებლებზე მათი მოთხოვნის შესაბამისად სემეკის მიერ დამტკიცებული ტარიფით, პირდაპირი წლიური კონტრაქტებით, რომლებსაც ამტკიცებს სემეკი;
 - ✓ TSO-სათვის დამატებითი მომსახურების და დანაკარგების შესავსები ელექტროენერგიის მიყიდვა;
 - ✓ ჭარბი ელექტროენერგიის გაყიდვა, გაცვლა ან /და შესყიდვა (თუ ფლობს ვაჭრობის ლიცენზიას) შიგა ან გარე ბაზარზე;
- დამოუკიდებელი მწარმოებლები (**IPPs**)
 - ✓ შეუძლიათ აირჩიონ ბაზარი;
 - ✓ შეუძლიათ მიყიდონ ენერგია მოვაჭრეებს, საცალო მიმწოდებლებს ან კვალიფიციურ მომხმარებლებს;
 - ✓ შეუძლიათ გააფორმონ გრძელვადიანი ხელშეკრულებები ან/და მოკლევადიანი ხელშეკრულებები საბალანსო ბაზარზე;
 - ✓ თუ შეისყიდიან ენერგიას გასაყიდად, უნდა აიღონ ვაჭრობის ლიცენზია.

ბაზრის მონაწილეები (2)

მცირე ჰიდროელექტროსადგრები (Sm. HPPs)

- ✓ შეუძლიათ გაყიდონ ელექტროენერგია თავისუფალ მოვაჭრეებზე სახელშეკრულებო ფასად;
- ✓ საცალო მიმწოდებლებზე სემეკის მიერ დადგენილ ფასად (გამარტივებული მეთოდოლოგიით);
- ✓ TSO-ზე ან DSO-ზე დანაკარგების დასაფარავად სემეკის მიერ დამტკიცებული კონტრაქტებით.

მოვაჭრები – Traders

- ✓ უნდა ფლობდნენ ვაჭრობის ლიცენზიას;
- ✓ შეუძლიათ შეისყიდონ და გაყიდონ ენერგია ადგილობრივ და უცხო ქვეყნის ბაზარზე;
- ✓ ადგილობრივად შეუძლიათ შეისყიდონ ენერგია **RGs** - საგან (ქარბი), **IPPs** –საგან და **Sm.HPP**-საგან და მიყიდონ კვალიფიციურ ან სატარიფო მომხმარებელს, **TSO**-ს ან **DSO**-ს დანაკარგების დასაფარად;
- ✓ შეუძლიათ გააფორმონ გრძელვადიანი ხალშეკრულებები ან მოკლევადიანი გარიგებები საბალანსო ბაზარზე.

ბაზრის მონაწილეები (3)

საცალო მიმწოდებლები (RPSs)

- ✓ აწვდიან ელექტროენერგიას მხოლოდ სატარიფო მომხმარებელს სემეკ-ის მიერ დამტკიცებული ხელშეკრულებით;
- ✓ შეისყიდიან ენერგიას რეგულირებადი გენერაციიდან (RGs), დამოუკიდებელი მწარმოებლებიდან (IPPs) და მოვაჭრეებისაგან (Traders);
- ✓ ტარიფი საცალო მიმწოდებლებისათვის შეიძლება დამტკიცდეს სემეკი-ის მიერ;

კვალიფიციური მომხმარებლები

- ✓ უფლებამოსილი არიან შეისყიდონ ელექტროენერგია ნებისმიერი წყაროდან;
- ✓ 2017 წლისათვის ყველა მომხმარებელი იქნება კვალიფიციური;

სატარიფო მომხმარებლები

- ✓ მიერთებული არიან DSOs ქსელზე და შეისყიდიან ენერგიას საცალო მიმწოდებლებისაგან რეგულირებად ფასად;
- ✓ კვალიფიციურ მომხმარებელს აქვს უფლება დაუბრუნდეს ან დარჩეს სატარიფო მომხმარებლად.

მომსახურების მიმწოდებლები(1)

- გადაცემის სისტემის ოპერატორი (TSOs)
 - ✓ განცალკავებულია გადაცემის საშუალებების მესაკუთრის როლისაგან, ლიცენზირებულია კომისიის მიერ (გაიცემას TSOs ერთი ლიცენზია);
 - ✓ მოთხოვნა–მიწოდების დაბალანსება გენერაციის ობიექტებსა და მომხმარებლებს შორის;
 - ✓ უნდა უზრუნველყოს რეზერვის ხელმისაწვდომობა დისბალანსის აღმოსაფხვრელად;
 - ✓ შეისყიდის დამატებით მომსახურებას და მართავს გაუთვალისწინებელ სიტუაციებს;
 - ✓ აწარმოებს დატვირთვების დაგეგმვას მოკლე, საშუალო და გრძელვადიან პერიოდზე და გადაცემის სისტემის დაგეგმვას 10 წლიან პერიოდზე;
 - ✓ შეისყიდის ელექტროენერგიას დანაკარგების დასაფარად;
 - ✓ კომისიის მიერ დამტკიცებული ტარიფით იღებს კომპენსაციას გაწეული მომსახურებისათვის ბაზრის მონაწილეებისაგან.
- გადაცემის ლიცენზიატები (TransCo)
 - ✓ პასუხს აგებენ თავისი აქტივებით გადაცემის სისტემის ფიზიკურ ფუნქციონირებაზე;
 - ✓ გენერაციის საშუალებების და განაწილების ქსელის მიერთება გადამცემ ქსელზე;
 - ✓ ინვესტიციების განხორციელება ქსელში მოსალოდნელი დატვირთვების შესაბამისად.

მომსახურების მიმწოდებლები (2)

- ბაზრის ოპერატორი (MO)
 - ✓ საბალანსო ბაზრის მუშაობის უზრუნველყოფა, ელექტროენერგიის ყიდვა–გაყიდვის კონტრაქტების დასაბალანსებლად;
 - ✓ შეიმუშავებს დაბალანსების მექანიზმს, ელექტროენერგიის მწარმოებლების და მყიდველების წინადადებების დაჯგუფებისა და ელექტროენერგიის საბაზრო ფასის განსაზღვრის მიზნით (საათობრივი დაბალანსება);
 - ✓ სამომავლო საბალანსო ბაზარს დაემატება ელექტროენერგიით ვაჭრობის მექანიზმიც;
 - ✓ ელექტროენერგიაზე (სიმძლავრეზე) ანგარისსწორების დაანგარიშება და ინფორმაციის მიწოდება საკლირინგო დაწესებულებისათვის;
 - ✓ ბაზრის ოპერატორი ლიცენზირებული იქნება კომისიის მიერ.
- ბაზრის საკლირინგო დაწესებულება (MCH)
 - ✓ ვალდებულია განსაზღვროს ბაზარზე არსებული სუბიექტების გადახდისუნარიანობა;
 - ✓ უნდა აღრიცხოს ვაჭრობის ყველა ოპერაცია და უზრუნველყოს შესაბამისი ანგარიშსწორება;
 - ✓ მოახდინოს ეფექტური საბუღალტრო აღრიცხვა, ანგარიშსწორება და რისკების მართვის კონტროლი;

მომსახურების მიმწოდებლები (3)

- განაწილების ქსელის ოპერატორი (DSOs)
 - ✓ ელექტროენერგიის განაწილების სისტემის გამართული ფუნქციონირების უზრუნველყოფა;
 - ✓ მომხმარებლებისათვის მიერთებისა და აღრიცხვის მომსახურების გაწევა არადისკრიმინაციულ საფუძველზე;
 - ✓ გადაცემის სისტემიდან მიღებული ელექტროენერგიის მიწოდების უზრუნველყოფა;
 - ✓ თავის არეალში გატარების მომსახურების უზრუნველყოფა მომხმარებლებისათვის, ავტო-გენერაციის და გენერაციის ობიექტებისათვის;
 - ✓ მომსახურების სტანდარტების დაკმაყოფილება;
 - ✓ ელექტროენერგიის შესყიდვა ქსელში დანაკარგების დასაფარად;
 - ✓ DSOs ლიცენზირება და მომსახურების ტარიფების დადგენა ხდება კომისიის მიერ.

ზედამხედველობა და რეგულირება(1)

□სექტორში ენერგეტიკული სტრატეგიის განხორციელება:

❖ენერგეტიკული სექტორის სტრუქტურის და ფუნქციონირების მონიტორინგი;

❖ტარიფების, მოსაკრებლების და გადასახდელების დადგენა გადაცემის, განაწილების და მიწოდების სფეროში (მეთოდოლოგიის საფუძველზე);

❖ბაზრის მონაწილეებისათვის ლიცენზიების გაცემა, განახლება და გაუქმება და სალიცენზიო პირობების შესრულების მონიტორინგი;

❖ქსელის კოდექსის დამტკიცება, ამოქმედება, მონიტორინგი და ცვლილებების შეტანა ;

❖ბაზრის ოპერირების წესების დამტკიცება ამოქმედება, მონიტორინგი და ცვლილებების შეტანა ;

❖ბაზრის მონაწილეების საქმიანობის სტანდარტების დამტკიცება, მონიტორინგი და ცვლილებების შეტანა ;

❖ბაზრის მომსახურების მიმწოდებელ კომპანიებს შორის გაფორმებული რეგულირებადი კონტრაქტების დამტკიცება;

ზედამხედველობა და რეგულირება(2)

- ❖ მომხმარებელთა მომსახურების სტანდარტების დამტკიცება ;
- ❖ ტექნიკური და უსაფრთხოების სტანდარტების დამტკიცება და მონიტორინგი;
- ❖ ლიცენზიატებსა და მომხმარებლებს შორის დავების განხილვა–გადაწყვეტა;
- ❖ ელექტროენერგეტიკის სფეროში საერთაშორისო და რეგიონალურ თანამშრომლობაში მონაწილეობის მიღება;
- ❖ გარემოს დაცვა გარემოს დაცვის სტანდარტების დამუშავებასა და განსაზღვრაში მონაწილეობის გზით;
- ❖ განაწილების ქსელის კოდექსის დამტკიცება.
- ❑ კომისიის უფლებამოსილებები უნდა აკმაყოფილებდეს ევროკავშირის 2003/54/ EC დირექტივას
- ❑ 2015 წ. –ის მოდელის ასამოქმედებლა კომისიას ესაჭიროება 24 თვისობრივად ახალი დოკუმენტის განხილვა–დამტკიცება.

საქართველოს სარგებელი

- ბაზრის ლიბერალიზაცია – კონკურენციის განვითარება; მომსახურების და ელექტროენერგიის ხარისხის ამაღლება; ქვეყნის ენერგორესურსების რაციონალურად გამოყენება; დარგის ეკონომიკური და ტექნიკური მდგრადობის ამაღლება; გენერაციის წყაროებისათვის:
 - ✓ გადაცემის ქსელების,
 - ✓ თანამედროვე სავაჭრო ინსტრუმენტების,
 - ✓ რისკის შემარბილებელი საშუალებების ხელმისაწვდომობის ამაღლება;
- ელექტროენერგიით რეგიონალურ ბაზარზე ვაჭრობის შესაძლებლობების ამაღლება მარეგულირებელი ჩარჩოების და ტრანსასაზღვრო გამტარუნარიანობის განვითარების გზით.

Contacts

Nugzar Beridze

Head of Electricity
Department, GNERC

nugzar.beridze@gnerc.org